

I N M E M O R I A M

Makoto Hayasaka
(19 XI 1948 – 17 XII 2020)

U schyłku minionego roku odszedł na zawsze Profesor Makoto Hayasaka, wybitny japoński slawista – historyk, specjalista w dziedzinie historii nowożytnej krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Naukowe zainteresowania szczególnie silnie wiązały go z Polską. Przez kilkadziesiąt lat zapoznawał swoich rodaków z przeszłością naszego kraju, stając się na swój sposób jego ambasadorem w Japonii. Zarazem odegrał pionierską rolę w japońskich badaniach nad historią Białorusi, Litwy i Ukrainy.

Makoto Hayasaka urodził się w Sapporo i tam też, w trakcie studiów na Uniwersytecie Hokkaido, zaczęły kształtować się jego naukowe zainteresowania. W ich rozwinięciu i ukie-runkowaniu istotnie dopomógł mu staż naukowy w Polsce w latach 1974–1979. Uczestnicząc w seminarium doktorskim prof. Stefana Kieniewicza, zainteresował się historią Polski XIX w., która odtąd pozostawała główną dziedziną jego badań. W jej ramach zajmował się zwłaszcza

myślą polityczną Wielkiej Emigracji, dyplomacją Hotelu Lambert, zagadnieniami pracy organizacyjnej, historiografią polską czasów postytczniowych. Badania nad polską myślą słowianofilską skierowały jego uwagę na dzieje Agencji Wschodniej Hotelu Lambert i na postać kierującego nią Michała Czajkowskiego. Zaintrygowany niezwykłymi losami Sadyka Paszy zajął się bliżej relacjami polsko-tureckimi w XIX w. oraz nowożytnymi dziejami Ukrainy, a zwłaszcza kwestią przemian w świadomości narodowej Ukraińców. Badania te zaowocowały m.in. dwoma książkami (w języku japońskim): *Agencja Wschodnia – życie polityczne Michała Czajkowskiego* (Tokio 1987) i *Ukraina – na szlaku jej dziejów* (Tokio 1994).

W 1983 r. uzyskał doktorat na Uniwersytecie Hokkaido, dalsza zaś jego kariera akademicka – od adiunkta do profesora zwyczajnego – związana była z Uniwersytetem Ibaraki, na którym pracował w latach 1983–1996. Przez kilkanaście lat (1996–2014) był także profesorem Politechniki Tokijskiej (Tokyo Institute of Technology). Niezmiennie kontynuował i rozszerzał swoje zainteresowania naukowe. Z czasem obok tematów z historii Polski i – w mniejszym stopniu – Ukrainy coraz więcej miejsca w jego badaniach zajmowały zagadnienia dziejów Białorusi i Litwy. Zajmowały go zwłaszcza przemiany narodowościowe i wyznaniowe w tych krajach oraz wpływ, jaki na ich dzieje wywierało w ciągu wieków sąsiedztwo Polski i Rosji. Nie ograniczając się do ulubionego XIX stulecia, rozszerzył zasięg obserwacji naukowych na czasy Wielkiego Księstwa Litewskiego, a nawet Rusi Kijowskiej, a także pierwszą połowę XX w. Niezależnie jednak od ekskursów w bardziej odległą czy też bliższą przeszłość pozostawał profesor Makoto Hayasaka przede wszystkim historykiem XIX stulecia. Obejmując badaniami cały niemal obszar dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, stał się *de facto* znawcą historii Europy Środkowo-Wschodniej. Podkreślał ogólnoeuropejskie, a poniekąd i pozaeuropejskie aspekty dziejów tego terytorium oraz znaczenie historycznych związków łączących poszczególne jego części (kraje). Zarazem akcentował specyfikę każdej z nich i ukazywał ich przeszłość z różnych punktów widzenia, które porównywał i oceniał.

W bogatej spuściźnie naukowej Makoto Hayasaki wyróżniają się książki dotyczące przeszłości Europy Środkowo-Wschodniej. Poza już wspomnianymi są to trzy książki (w języku japońskim) wydane w minionej dekadzie w Tokio, a mianowicie: 1) *Historia pogranicza. Rozważania na temat dziejów Białorusi* (2013), 2) *Litwa. Wpływ tradycji historycznej na formowanie się narodów – idea krajowa z perspektywy współczesnej* (2017); 3) *Specyfika i uniwersalizm dziejów Polski w XIX wieku. Zmienne drogi kształtowania się nowoczesnych narodów* (2019). Pierwsze dwie zostały przedstawione w tomie szóstym „Rocznika Lituanijskiego”. W trzeciej zaprezentował Autor najistotniejsze kierunki i wyniki swych „polskich” badań, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień z dziejów myśli politycznej i międzynarodowych aspektów polskich dążeń niepodległościowych. Całość tekstu podporządkowana jest wyrażonej w tytule dzieła myśli przewodniej o dwoistej naturze polskich dziejów. Tę i inne książki Makoto Hayasaki cechują liczne akcenty historiozoficzne i porównawcze ukierunkowanie, co podnosi ich naukową atrakcyjność.

Europejscy badacze poznawali dorobek naukowy Makoto Hayasaki głównie z artykułów, jakie ogłaszał w różnych językach (angielskim, francuskim, polskim, rosyjskim i in.) oraz z jego wystąpień na naukowych zjazdach i konferencjach, m.in. na Zjazdach Historyków Polskich, Kongresach Zagranicznych Badaczy Historii Polski, Międzynarodowych Kongresach Badaczy Białorusi. Szybko dostrzeżono wybitne walory jego twórczości, już w latach 90. cieszył się międzynarodowym autorytetem wśród specjalistów i zaliczany był do ścisłej czołówki japońskich badaczy historii Polski i innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. W 2018 r. Jury Nagrody im. Prof. Jerzego Skowronka uhonorowało go Specjalnym Wyróżnieniem „w uznaniu za całokształt działalności badawczej i wkład naukowy w upowszechnianie wiedzy o polskiej

przeszłości na gruncie japońskim oraz międzynarodowym”. Jego cechy osobowe – prawość charakteru, skromność, imponująca pracowitość i niegasnący entuzjazm badawczy oraz pogoda ducha i towarzyskie usposobienie – zyskiwały mu uznanie i życzliwość. Wśród jego serdecznych kolegów i przyjaciół było niemało Polaków, głównie ze środowiska historycznego. Inspirowali się oni jego odkrywczym spojrzeniem na przeszłość naszego regionu, a zarazem pomagali mu wniknąć w jej zawiłości. Po latach z wdzięcznością wspominał pomoc, jakiej udzielali mu w badaniach polscy przyjaciele historycy – profesorowie Jerzy Skowronek, Sławomir Kalembka, Jerzy Zdrada i inni.

Sam miałem okazję poznać się z profesorem Makoto Hayasaka w latach 90., a zawiązana wówczas znajomość z czasem przekształciła się w przyjaźń. Podziwiałem Jego oddanie nauce, wrażliwość na problemy innych ludzi i na piękno przyrody, a w ostatnich kilku latach wytrwałość w walce z chorobą nowotworową. Znosił ją mężnie, nie zaprzestając pracy naukowej. Jeszcze wiosną ubiegłego roku planował napisanie książki na temat polskich szkół historycznych – warszawskiej i krakowskiej. Kolejne ataki choroby uniemożliwiły mu realizację tego zamiaru. Zdążył natomiast napisać i oddać do druku książkę, którą zapowiadał jako zapis swoich „naukowych wędrówek po dziejach dawnej Rzeczypospolitej”. Oczekiwał, że w grudniu będzie mógł się cieszyć jej świeżo wydanymi egzemplarzami. Książka ukazała się w przewidywanym terminie, ale jej Autor już tego nie doczekał.

Śmierć profesora Makoto Hayasaki zasmuciła środowiska historyczne w Japonii i w Polsce, jego kolegów i przyjaciół w różnych krajach. Pozostała po nim oryginalna i bogata spuścizna naukowa, która będzie inspirować dalsze badania i służyć rozwojowi naukowych więzi między Japonią a Europą Środkowo-Wschodnią. Pozostawił też po sobie pamięć wybitnego uczonego, przyjaciela Polski, człowieka wielkiego serca.

Jan Jurkiewicz
(Poznań)